

Bódi Jenő – Polyák Gábor – Urbán Ágnes

Az álhír fogalmának átalakulása a közszolgálati híradóban

A Hirado.hu álhírekkel kapcsolatos tartalmainak elemzése 2010–2020

Magyarországon 2020-ban, a koronavírus-járvány megjelenése után azt figyelhettük meg: a kormányzati kommunikáció mindennapos elemévé vált, hogy a kormánnyal szemben kritikus médiát álhírek létrehozásával vádolja. Ez a populista politika jellemző eszköze. Ráadásul Magyarországon új színezetet is kapott: az álhír-vádakat ellenzéki politikusokkal szemben is alkalmazták. Ez az elemzés a magyar közszolgálati média hírportálja, a Hirado.hu felületén vizsgálja, hogyan jelentek meg az álhírekre vonatkozó tartalmak az elmúlt évtizedben. Nem az ott esetleg megjelenő álhírekkel foglalkozunk, hanem azzal, hogy a Hirado.hu cikkei alapján mit jelent ez a fogalom a közbeszédben, és miként alakult át jelentései időközben; megjelentek-e például 2020 előtt a médiára és a hazai ellenzékre irányuló populista álhírvádak?

Kulcsszavak: álhírek, hírmédia, közszolgálati média, MTVA, populizmus, tartalomelemzés

1. Az álhír fogalmáról

Az álhírek problémája az internet és a közösségi média hatására átalakuló újságírás vizsgálatának egyik fontos témája lett az utóbbi években. Ennek legfontosabb oka az a félelem, hogy az álhírek veszélyeztethetik a szabad sajtó és a nyilvánosság működésének normáit (Mourão & Robertson 2019: 3). Donald Trump amerikai elnökké választása, 2016 után azonban a fogalom jelentésének átalakulását figyelhettük meg: a populista politikusok a közbeszédben az őket bíráló sajtót az álhírek terjesztésének vádjával próbálják hitelteleníteni. A témával az utóbbi években foglalkozó szakirodalmi források ezért már azt hangsúlyozzák, hogy érdemes elkülöníteni az álhír fogalmának legalább két meghatározását: az álhír egyrészt hagyományosan értelmezhető mint a nyilvánosságban megjelenő tartalmak sajátos műfaja, másrészt mint a közbeszédben megjelenő politikai címke, azaz vád (Egelhofer et al. 2019: 2–12).

Műfaji értelemben az álhírek mint nyilvánosan terjesztett, szándékosan megtévesztő információk definiálhatók (Krekó 2021: 21). Az álhírek e magyarázatának visszatérő problémája a hamis hírek, s bennük a ténytudás szintjének azonosítása (Tandoc et al. 2017: 147), a szándékos megtévesztés és a nem szándékolt félretájékoztatás elválasztása egymástól – e problémák pedig tulajdonképpen visszavezethetők az újságírói objektivitás megkérdőjeleződéséhez. A témát vizsgáló kutatók ezért többnyire azt mutatják be, hogy az álhírek különböző típusai műfaji szempontból a hamis vagy félrevezető információk széles skáláján helyezhetők el (Nielsen & Graves 2017, Wandt 2017). Az álhíreket tartalmazó műfajok e spektruma a satírától és a paródiától a „szegényes” újságírás, a félrevezető és csaló tartalmak különböző típusain – mint a propaganda vagy egyes üzleti hirdetések – át egészen a szándékosan fabrikált hamis tartalmakig terjed (Nielsen & Graves 2017: 3, Tandoc et al. 2017: 141–147). Az álhírek e különböző műfajai pedig magyarázhatók a félrevezető hírek létrehozása mögött rejlő motivációk és elfogultságok alapján, amelyek megjelenhetnek alacsony színvonalú újságírás, paródia, a provokáció szándéka, szenvedély, pártos elfogultság, profithajszs, politikai hatáskeltés és propaganda formájában is (Wandt 2017).

A műfajként értelmezett álhírekkel szemben a fogalom második, közéleti címkeként való értelmezése már arra utal, hogy az álhírek a politikai közbeszéd egyik eszközévé váltak: használatuk célja pedig a hagyományos hírmédia delegitimálása. Donald Trump példája óta egyes politikai szereplők számára a különböző médiumokkal szembeni álhírvádak arra szolgálnak, hogy lejárássák a saját álláspontjuknak ellentmondó médiumokat, miközben azt sugallják, hogy azok politikai szempontból elfogultak (Egelhofer et al. 2019: 9). A közéleti szereplők természetesen régen is bírálták a sajtót annak elfogultsága miatt. A hasonló bírálatok korábban azonban főleg a jó és a rossz újságírás megkülönböztetéséről szóltak, mértékük, intenzitásuk nem érte el a kortárs politikai kommunikációt jellemző szintet (Egelhofer et al. 2019: 9, Quandt et al. 2019: 3). Az „álhírek” fogalma manapság már nemcsak a tudományos diskurzus része, hanem politikai használata miatt hétköznapi beszédtemává is vált. Ennek során a hagyományos sajtó démonizálására használhatják (Tandoc et al. 2017: 140), miközben az újságírók információit minden esetben elfogult véleményként, és nem tényként értelmezik (Quandt et al. 2019: 4).

A médiát érő álhírvádak tehát egy nagyobb és alapvető váltást is kifejeznek a kortárs közbeszédben: az álhírek politikai címkeként való használata a nyílt és demokratikus vitát gátolhatja. A Trumphoz hasonló, a példáját követő populista politikusok a közösségi média segítségével kerülhetik ki a hagyományos média kapuőreit, és közvetlenül érhetik el közönségüket. Az álhírvádakban kifejeződő állandó médiakritikájuk elitellenes politikai retorikájuk egyik jellegzetes eszközévé vált (Egelhofer et al. 2019: 11–12). Mindez a politikai vélemények polarizálását is szolgálhatja, mint a „post-truth” korszak nyilvánosságának jellemző példája, amelyben az érzelmek és a vélemények fontosabbak a tényeknél.

Az előzőek tükrében nem meglepő, hogy az utóbbi években az álhír fogalma a tudományos, a politikai és a hétköznapi beszédben meglehetősen elkopott, jelentése bizonytalanná vált (Farkas & Schou 2018: 298–299, Mourão & Robertson 2019: 1), és a dezinformáció fogalma vette át a helyét. Éppen ezért egyes kutatók szerint az álhír fogalmának harmadik lehetséges megközelítése annak üres „buzzword”-ként, azaz divatszóként való értelmezése (Egelhofer et al. 2000: 3). A nyilvános beszédben minden olyasmit jelölhetnek vele, ami nem a szándékosan félrevezető tartalmakra vagy a média lejáratására utal, hanem bármire, ami „hamis” (Egelhofer et al. 2020: 6). Használata tulajdonképpen az igazság bizonytalanságát fejezi ki a kortárs társadalmakban (Egelhofer et al. 2020: 4). Nem véletlenül merült fel, hogy az álhírek hagyományos és meglehetősen elhasznált terminusa – a „fake news” – helyett érdemes lenne új fogalmat – mint például a „junk news” – használni az elsőként említett típus, a fabrikált, szándékosan hamisított hírek megnevezésére (Quandt et al. 2019: 4).

2. Az elemzés célja és módszere

Elemzésünk tárgya, a Hirado.hu 2001 óta működik,¹ 2004 óta pedig olyan hírportálként, amely főoldalán kezdetben a Magyar Televízió különféle műsoraihoz kapcsolódó híreket kínált. Szélesebb tematikájú hírportállá 2008-ban vált. A hasonló hírportálokhoz képest megállapíthatjuk, hogy a Hirado.hu cikkei műfaji szempontból elsősorban hírek vagy tudósítások, s hiányoznak a felületéről az olyan sajtóműfajok, mint a riportok, a publicisztikák, a kritikák és az élő közvetítések. Ahogy az elemzésből is kiderül, a Hirado.hu-n publikált cikkek elsősorban az MTVA különböző csatornáit és az MTI (hír)anyagait alapulnak. A Hirado.hu 2021 májusában Magyarországon a 34. leglátogatottabb weboldal volt, 1 195 304 egyedi látogatóval.²

Elemzésünk forrásai a Hirado.hu 2010 és 2020 között megjelent³ azon cikkei voltak, amelyek a weboldal sajtókeresője szerint tartalmazták az „álhír” szót: az előbbi eszköz szűrése alapján 756 ilyen cikket publikáltak ebben az időszakban. Az elemzés mintájaként azokat az álhírekkel foglalkozó híradásokat választottuk, amelyek az adott évek április-május, valamint szeptember-október hónapjaiban jelentek meg. Ahogy az 1. táblázatban

1 A weboldalakat archiváló archive.org mentései alapján: https://web.archive.org/web/*/hirado.hu.

2 Lásd: <https://e-public.gemius.com/hu/rankings/281/545909>.

3 Azért ez az időszakot, azaz 11 évet választottunk az elemzés intervallumaként, mert a Hirado.hu felületén a 2010 utáni cikkek érhetőek el.

láthatjuk, összesen 289 darab publikációt elemeztünk. A 1. táblázat azt is jól illusztrálja, hogy a témával foglalkozó cikkek száma a 2010-es évek közepétől növekedni kezdett, majd 2020-ban a hasonló híradások száma megsokszorozódott. A források mennyiségét áttekintve jól látszik, hogy a 2020-as cikkek száma (377) szinte megegyezik az azt megelőző tíz évben publikált hírekével (379), a mintába került híradások esetében viszont a 2020-as cikkek mennyisége valamivel nagyobb (2020: 159, 2010–2019: 130).

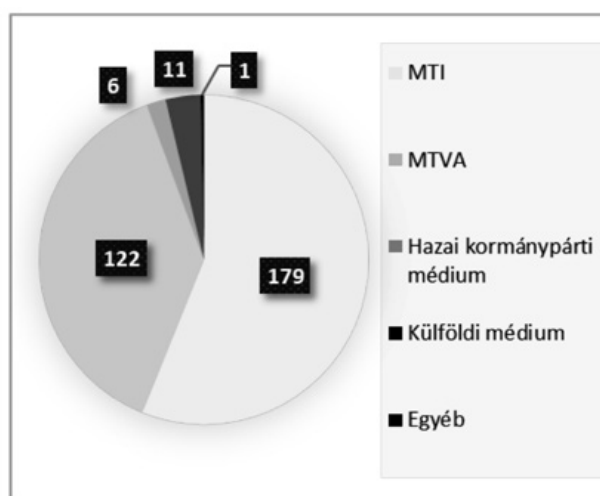
1. táblázat
A minta

	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2018	2019	2020	Összesen
Az összes cikk száma	11	11	9	25	30	18	21	47	109	98	377	756
A mintába került cikkek száma	4	4	3	12	10	4	1	13	33	46	159	289

3. A vizsgált cikkekben említett források

Az 1. ábra az elemzett cikkek esetében feltüntetett forrásokat mutatja be. Ennek kódolása során nemcsak az adott cikk fejlécében, a cím alatt szereplő forrásokat rögzítettük, hanem bizonyos esetekben azokat a szövegben említett médiumokat is, amelyekre a Hirado.hu forrásként hivatkozott az álhírek témája kapcsán. Jól látható, hogy a 289 hír esetében 318 darab forrást találtunk. Ezek döntő többségét a Magyar Távirati Iroda vagy az MTVA saját tartalmai jelentették. Érdekes, hogy csak néhány olyan cikket publikált a hírportál, amelynek szerzőit is feltüntették – ezeket végül nem kódoltuk önálló kategóriaként, hanem a szerző nélküli cikkekkel együtt az MTVA kód alatt szerepelnek.

1. ábra
Az elemzett hírekben említett források (össz.: 318) fajtái

A hivatkozott, említett források között nagyon kevés hazai médiumot találtunk. Bár az elemzés során használni próbáltuk a „független média” kategóriáját is, a Hirado.hu általunk vizsgált 289 darab cikke között nem

szerepeltek ilyen médiumok forrásként. A kormánypárti médiumok esetében – mint a Magyar Nemzet, az Origó vagy a Hír TV – többnyire ezek valamelyik írásáról vagy műsoráról készült összefoglalókat találtunk. Az egyetlen nehezen kategorizálható, ezért az „egyéb” kód alatt szereplő médiumot pedig a sztárokkal kapcsolatos pletykákkal foglalkozó – ma már inaktív – „internetes tévé”, a Tabu TV jelentette.

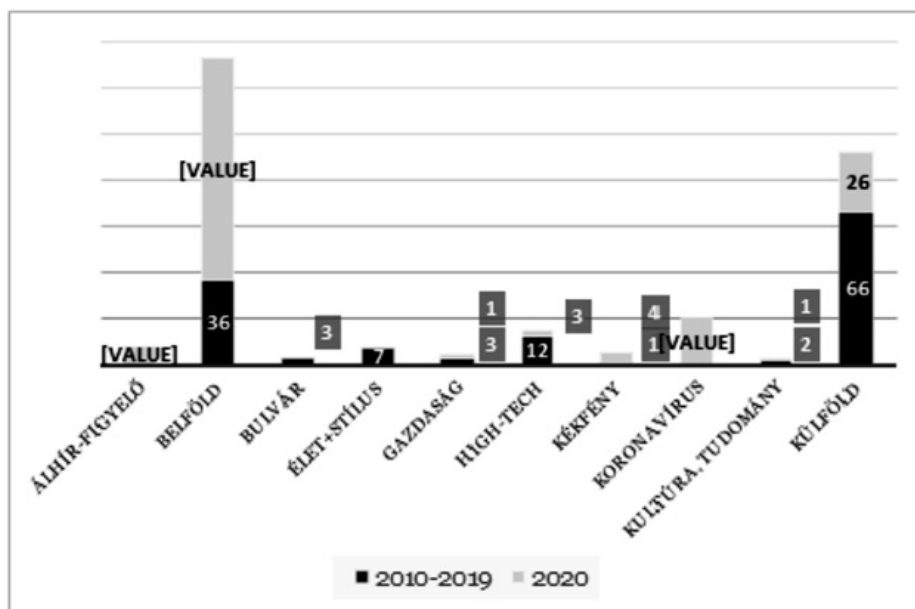
A forrásként használt – szintén eléggé kis számú – külföldi médium között egy-egy esetben megtaláltuk a New York Times-t, a Guardiant és a Bloomberg.com-ot is. Ezek a hírek azonban többnyire politikailag semleges, az internetes technológiákkal kapcsolatos írások voltak. A 11 darab írás közül 6 foglalkozott ilyen témával; ezek egyike például a kínai internetfelügyelet a „világháló tisztaságáért” folytatott kampányát mutatta be a kínai „állami média” nyomán. Külpolitikai témák kapcsán hivatkoztak olyan németországi médiumokra, mint a ZDF, a Die Welt és a Welt am Sonntag. Érdekes, hogy az álhírekkel foglalkozó cikkekben oroszországi médiumra való közvetlen utalást is csak egyszer fedeztünk fel: a szíriai Dúma városában 2018 áprilisában elkövetett vegyitámadás híre kapcsán jegyezte meg a Hirado.hu, hogy azt „az orosz hírügynökségek álhírnek nevezték”.⁴

4. Az elemzett cikkek rovatai

Ha az elemzett cikkeket a publikálásuk rovatai felől vizsgáljuk, akkor a 2. ábra azt is jól érzékelteti, hogy 2020-ban miként változott meg az álhírekkel kapcsolatos hírek tematikája. Míg a 2010 és 2019 között publikált 130 darab híradást a „Külföld” rovatban (50,77 %) szereplő cikkek dominálják, addig az elemzett 139 darab 2020-as cikk döntő többsége már belföldi eseményekkel kapcsolatos.⁵ A 2010 és 2019 közötti cikkek érdekessége az „Élet+stílus” (7 hír) és a „High-tech” (12 hír) rovatok tartalmi hasonlósága volt: e cikkek között többnyire a digitális technológia problémáival, az álhírek és a Facebook viszonyával foglalkozó írások kaptak helyet.

2. ábra

A vizsgált cikkek rovatok szerinti megoszlásának időbeli változása

⁴ Megérkeztek az első vegyifegyver-ellenőrök Szíriába, Hirado.hu, 2018. IV. 13., <https://hirado.hu/kulfold/cikk/2018/04/13/megerkeztek-az-első-vegyifegyver-ellenorok-sziriba>.

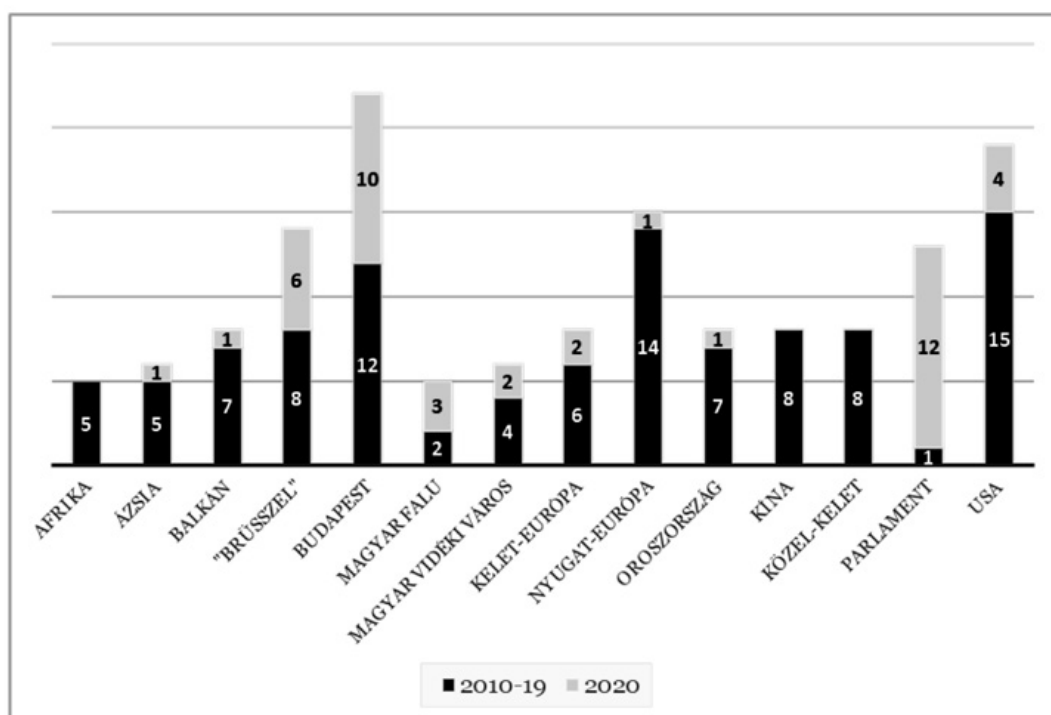
⁵ Az alábbiakban az elemzés során az időbeliség szempontjából két időszakot, a 2020-as évet és az azt megelőző tíz esztendő cikkeit hasonlítjuk össze. Mint említettük, a két időszakból nagyjából hasonló mennyiségű híradást találunk a mintában, a 2010-es évtized elején pedig az egy év alatt publikált híradások száma nagyon alacsony.

2020 áprilisától a Hirado.hu külön cikksorozatot szentelt a koronavírus-járvánnyal kapcsolatos álhírek leleplezésének. Ezeket az írásokat már a címükben is jól látható módon, az „Álír #” címkével és sorszámozva jelölték. Kezdetben a „Koronavírus” rovatba kerültek, majd a főoldalon lévő „Álírfigyelő” rovatban szerepeltek, időnként azonban – bizonyára szerkesztői következetlenség miatt – a „Belföld” rovatba helyezték őket. Ez is mutatja, hogy az „Álírfigyelő” nyolc és a „Koronavírus” rovatok húsz darab 2020-as írása egyaránt magyarországi vonatkozású volt, ráadásul már a kezdetektől se csak egészségügyi álhíreket igyekeztek cáfolni e rovatokban, hanem belpolitikai témák is szóba kerültek itt. Ez azt is eredményezte, hogy a korábbi időszakokkal ellentétben 2020-ban már az általunk vizsgált cikkek több mint háromnegyede (77,9 %) hazai történésekhez kapcsolódott – a Hirado.hu-n az „álhírek” Magyarországra érkeztek.

5. A vizsgált cikkekben az álhírek kapcsán szóba került helyek

Az előbbi változások jól nyomon követhetők a 3. ábrán, amely az álhírekkel kapcsolatos történések földrajzi helyeit illusztrálja: összesen 145-ször említettek a Hirado.hu cikkei olyan tereket, helyeket, amelyekhez az álhírek egyértelműen kötődtek. Feltűnő, hogy 2020 előtt a témával foglalkozó híradások térbeli szempontból is jóval változatosabbak voltak, közöttük egyaránt szerepeltek a különböző földrészekhez és az Európán belüli régiókhoz kötődő hírek.

3. ábra
Az álhírekhez kapcsolódó terek és helyek

Ezek többnyire világpolitikai jelentőségű eseményekkel vagy az álhírek társadalmi szerepével, az ellenük való fellépéssel foglalkoztak. Ilyenek voltak például az Egyesült Államokkal kapcsolatos hírek, amelyek Donald Trump állandó álhírvádjairól vagy a választásokat befolyásolni igyekvő álhírekről és a közösségi média hasonló problémáiról szóltak. Oroszország esetében az álhírek problémája a szíriai válság, az Ukrajnával való konfliktus és a nyugati országokkal folytatott viták (például a Szkripal-ügy) miatt került szóba. Érdekes, hogy

ebben az időszakban a nyugat-európai országokkal és Kínával kapcsolatban szinte kizárólagosan az álhírekkel szembeni fellépést mutatták be a cikkek. A kelet-európai híradások leginkább az ukrán-orosz konfliktushoz kötődtek, míg a balkáni országokat az álhírek miatt elsősorban a migrációval kapcsolatban említették.

Az elemzett 2020-as cikkek között csak a „brüsszeli” és a budapesti eseményekhez kapcsolódó híradások maradtak a 2010-es évekhez hasonlóan jelentősek. Az először említett kategóriával az Európai Unió különböző intézményeivel foglalkozó híreket jelöltük. Ebben egyaránt találtunk olyan cikkeket az előző évtizedből, amelyek különböző EU-s politikusok álhírekkel szembeni fellépésével, esetleg Mark Zuckerbergnek, a Facebook vezérigazgatójának az Európai Parlamentben történt meghallgatásával foglalkoztak. Ezek közé sorolható a magyar igazságügyminiszter 2020-as nyilatkozata is, aki a magyar ellenzéket azzal vádolta, hogy „egymással versengve terjesztik az álhíreket Brüsszelben”.

A „budapesti álhírek” pedig többnyire belpolitikai eseményekhez, leginkább sajtótájékoztatókhoz kötődtek, ahol a megszólaló politikusok foglalkoztak az álhírekkel vagy vádolták politikai ellenfeleiket azok terjesztésével. A cikkekben említett helyek elemzésének legérdekesebb tanulsága azonban az, hogy 2020-ban a parlamenti viták és az erről szóló beszámolók váltak az álhírek tematizálásának eszközévé a Hirado.hu-n. Míg az elemzett 289 cikk között mindössze egyetlen 2010 és 2019 között született hasonló híradást találtunk, 2020-ban már 12 darab parlamenti tudósításban kerültek szóba az álhírek.

6. Álhírek: „vádlók” és „vádlottak”

Az előbb bemutatott tartalmi változások jól utalnak arra az átalakulásra is, amellyel az alábbi részben foglalkozunk. Az elemzés során egyaránt vizsgáltuk azt, mely közéleti szereplők, politikai intézmények, szervezetek tagjai azok, akik a Hirado.hu írásaiban megszólaltak az álhírek kapcsán, és azt, hogy ennek során milyen más politikai szereplőket, intézményeket neveztek meg az álhírek létrehozóinak. Ezek elemzése megmutathatja, hogy az álhírek témája mennyire vált a Hirado.hu felületén 2010 és 2020 között olyan politikai címkévé, váddá, amellyel a nyilvános tér szereplői egymást igyekeznek bírálni, esetleg lejáratni.

Az általunk elemzett 289 darab híradás közül 208 darab cikkben 233 olyan megszólalót azonosítottunk, akit az MTVA hírportálja az álhírekkel kapcsolatos nyilatkozata, véleménye miatt idézett – a maradék 81 cikkben maga a Hirado.hu beszélt az álhírek problémájáról. A 4. ábra illusztrálja, hogy 2020-ban – a korábbi évekkel ellentétben – az álhírekkel kapcsolatos tartalmakat a magyar kormánypártoknak és a kormányzat képviselőinek megszólalásai határozták meg.

A 2010 és 2019 közötti időszakban a hazai kormányzathoz, kormánypártokhoz tartozó megszólalókra többnyire az volt jellemző, hogy aktuális belföldi események (például a budai várnegyed lakásainak tulajdonviszonyai, a fővárosi patkányhelyzet vagy a Corvinus-egyetem átalakítása) kapcsán az álhírekről semlegesen, olykor azokat cáfolva beszéltek; esetleg a külpolitikai eseményeket befolyásoló álhírekről nyilatkoztak (például az ukrán-orosz konfliktus miatt), vagy a digitális technológia problémái kapcsán hozták szóba az álhíreket.⁶

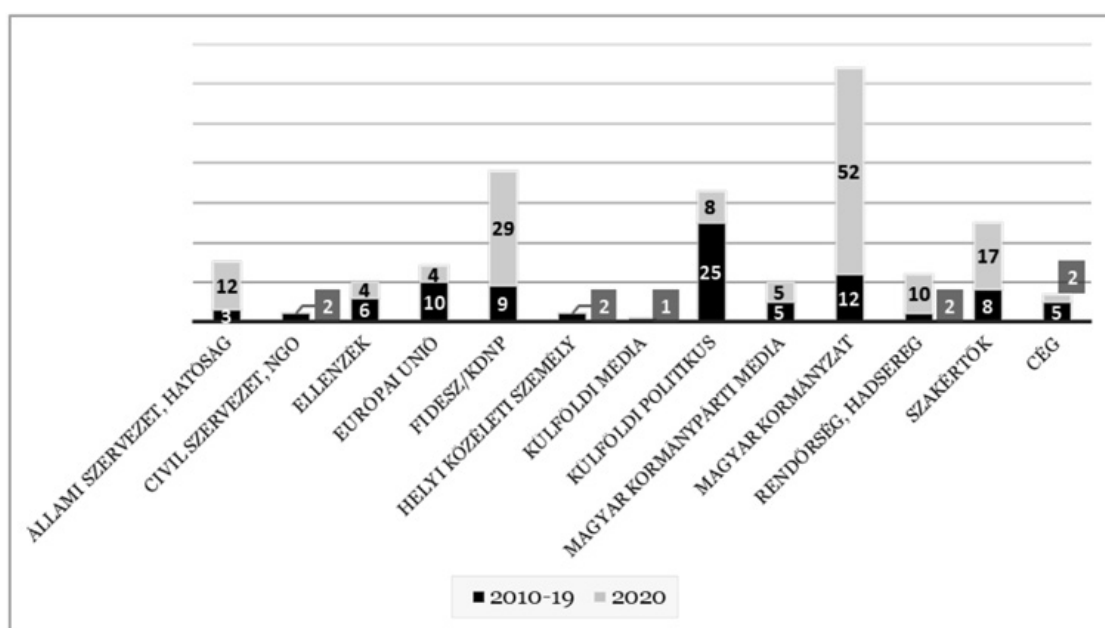
Ezek a témák meglehetősen hasonlítottak az időszakot az álhírek kapcsán meghatározó külföldi vagy EU-s politikusok megnyilvánulásaihoz. Az előbbieket megszólalásai nemcsak térbeli, hanem tematikus szempontból is meglehetősen változatosak voltak. Éppúgy szóba kerültek politikusok cáfolatai – esetleg bírósági fellépése, mint Macron francia elnök esetében – az ellenük szóló álhírekkel szemben (Romániától Egyiptomig), mint a nemzetközi konfliktusokat élező álhírek (Szíriában vagy Ukrajnában), vagy éppen populista politikusok (mint Trump) médiára irányuló bírálatai. Az európai uniós politikusok ezzel szemben szinte kizárólag az álhírek elleni küzdelemről és az álhírekről mint a demokratikus nyilvánosságot és a 2019-es választásokat veszélyeztető jelenségről beszéltek az elemzett hírekben.

⁶ Ritka és korát megelőző kivétel volt Szijjártó Péter, aki már 2010-ben – még a Fidesz-szóvivőjeként és a miniszteri fizetések kapcsán – vádolta az MSZP-t „álhírek gyártásával.” Fidesz: változatlan marad a miniszterek fizetése, Hirado.hu, 2010. V. 16., <https://hirado.hu/2010/05/16/fidesz-valtozatlan-marad-a-miniszterek-fizetese/>.

Az ellenzék csekély számú megszólalása általában a velük kapcsolatos (ál)hírek politikai cáfolatát jelentette, illetve már 2020 előtt is előfordult, hogy – például Jobbikos politikusok – a kormányt vagy a kormánypárti médiát vádolták álhírek terjesztésével. Az általunk vizsgált cikkekben mindössze kétszer szólaltak meg civil szervezetek az álhírekkel szembeni fellépés kapcsán – ilyen volt például az egyébként külföldi Határok Nélküli Tudósítók. Hasonló okok miatt kerültek szóba internetes cégek és platformok is, amelyek – mint a Facebook hatszor és a YouTube egyszer – az álhírek terjedése ellen folytatott saját tevékenységükről beszéltek.

4. ábra

Az álhírek kapcsán megszólaló közéleti szereplők a Hirado.hu-n

Ahogy a 4. ábrán látjuk, a Hirado.hu 2020-as álhírekkel foglalkozó cikkeit már szinte teljes mértékben a magyar kormányzathoz kötődő szereplők uralják. Az összesen 143 darab 2020-as megszólaló közül 52-en képviselik a kormányt, 29-en a kormánypártokat, ötször idézték a kormánypárti sajtót, és 12 alkalommal különböző állami szervezetek és hatóságok, valamint tízszer az erőszakszervezetek képviselői beszéltek az álhírekről a közmédia hírportálján. Az utóbb említettek többszöri 2020-as megszólalását nyilván a koronavírus-járvány és az azzal kapcsolatos álhírek terjedése, valamint az ellenük irányuló rendőrségi fellépés magyarázza. Ez az állítás már kevésbé érvényes az álhírek miatt megnyilvánuló szakértőkre: az ő 25 darab 2010 és 2020 közötti megszólalásuk közül mindössze 9 tulajdonítható olyan független szakértőnek, aki köztudottan nem a magyar kormányzathoz áll közel, vagy nem olyan szervezethez tartozik, mint az Alapjogokért Központ, a XXI. Század Intézet vagy a Századvég Alapítvány.

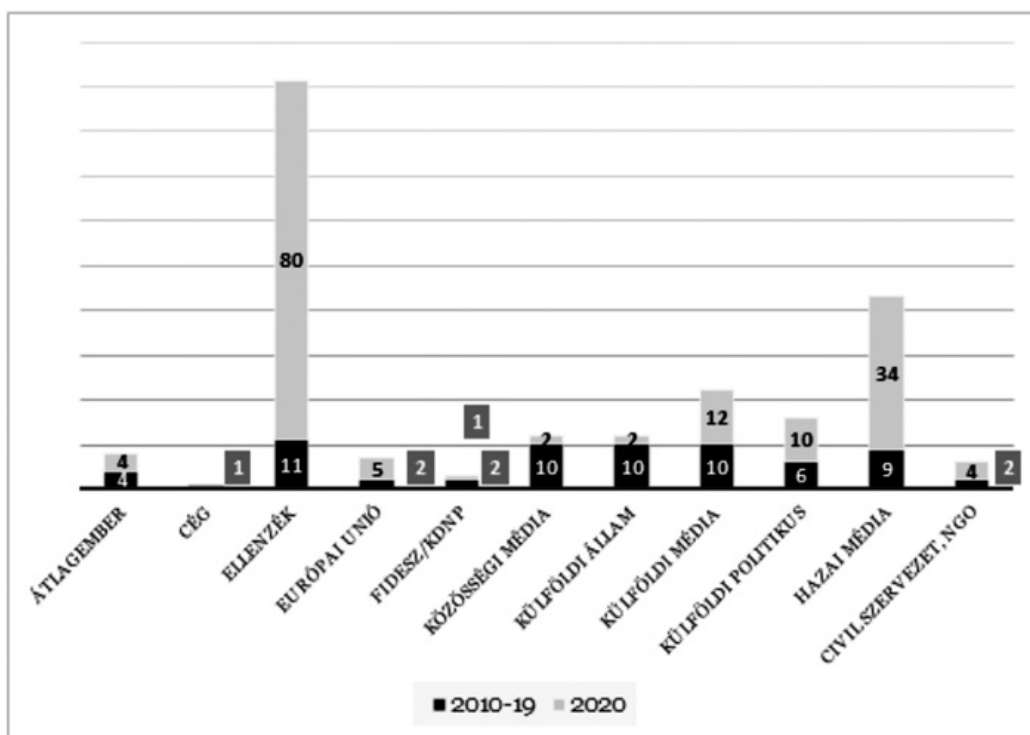
A Hirado.hu-n 2020-ban már egyre inkább politikai eszközként, címkeként használt álhírvádak teljesebb megértését segítheti, ha megvizsgáljuk az álhírek vélelmezett felelőseit is. Az elemzett 289 darab, 2010 és 2020 között megjelent híradás közül 192 cikkben és 221 esetben találtunk olyan közéleti személyt, szervezetet, intézményt, akit vagy amelyet a Hirado.hu vagy az általa megszólaltatott, idézet szereplők mint az álhírek létrehozóit, terjesztőit vádoltak.

Az 5. ábra azt mutatja, hogy 2020 előtt a Hirado.hu cikkeiben nagyjából egyenlő mértékben kötötték az álhíreket bel- és külföldi szereplőkhöz. Gyakran előfordult, hogy különböző nemzetközi konfliktusok szereplői – akár politikusi vagy állami szinten – egymást vádolták álhírek terjesztésével, a külföldi médiát többnyire – magyar vagy nemzetközi – populista politikusok bírálták, a közösségi médiában terjedő álhírekkel szembeni fellépés pedig állandó téma volt a vizsgált időszakban. Miután 2020-ban a kormányzati kommunikáció egyik alapvető

témájává az ellenzék és a független média vélelmezett „álhíreinek” bírálata vált, a Híradó.hu felületén is megszorozódott a hasonló tartalom. Ahogy az ábra illusztrálja, a konkrét álhírvádak több mint fele (114 eset) 2020-ban hangzott el, és az ellenzékre vagy a hazai médiára irányult. A hasonló – a magyar ellenzékét és médiát bíráló – álhírvádak 2018 előtt még csak esetlegesen jelentek meg a Híradó.hu felületén. Demeter Márta 2018-as „álhírbotránya” kapcsán publikálták az első olyan cikkeket, amelyek már ettől az esettől függetlenül, több más példát bemutatva tárgyalták azt, hogy „kilenc hónapon keresztül terjesztett álhírt az ellenzéki média”.⁷

5. ábra

Az álhírek terjesztésével vádolt közéleti szereplők a Híradó.hu elemzett cikkeiben

2020-ban a médiára irányuló álhírvádak elsősorban a koronavírus-járványhoz kapcsolódtak. A Híradó.hu többször – például a már említett „álhírfigyelő” rovatában – a független média olyan híreit cáfolta, amelyek egészségügyi szakmai kérdéseket érintettek; például a lélegeztetőgép-kapacitások szűkösségét vagy a gyorstesztek használhatóságát. Olyan témákat, amelyek kapcsán a média eleve nem rendelkezhetett ebben az időszakban elegendő információval az egészségügyi tájékoztatás hiánya miatt. Az álhírek terjesztésével vádolt médiumok között legtöbbször a Népszavát és a 444-et említették, de szóba került a HVG, a Magyar Hang, a Magyar Narancs, az Index, a 24.hu, a Privatbankar.hu vagy „Soros György blogjának, a 444-nek áltudományos rovata, a Qubit”,⁸ és említették az MSZP-közeli portált, a Hirklikk.hu-t, valamint az Ezalenyeg.hu-t is.

Az álhírekkel kapcsolatos vádak jellemzőit jobban megérthetjük, ha a témáról megszólalók és az álhírekkel vádolt szereplők kapcsolatát is megvizsgáljuk. A 2. táblázat mutatja be, hogy az álhírek kapcsán a Híradó.hu-n megnyilvánulók (és a függőleges tengelyen láthatók) jellemzően kiket neveztek meg az álhírek felelőseiként. Ez a táblázat jól illusztrálja, hogy a kormánypártok képviselői nagyrészt az ellenzékét illették az álhírek létrehozásának

⁷ Távozásra szólította fel a Fidesz a hamis információt terjesztő Demeter Mártát, Híradó.hu, 2018. X. 18., <https://hirado.hu/belfold/belpolitika/cikk/2018/10/18/azonnali-tavozasra-szolította-fel-a-fidesz-demeter-martat>.

⁸ Origó: Teljesen belezavarodott saját propagandájába a baloldal, Híradó.hu, 2020. IX. 20., <https://hirado.hu/belfold/cikk/2020/09/20/origo-teljesen-belezavarodott-sajat-propagandajaba-a-baloldal>.

vádjával, viszont a magyar kormány, a kormánypárti média és a Hirado.hu által megszólaltatott szakértők már külföldi politikusokat és médiumokat, valamint a hazai médiát is bírálták az ellenzéki politikusok mellett.

2. táblázat
Álhírvádak a Hirado.hu-n: mely közéleti szereplők (függőleges tengely),
kiket vádoltak álhírek terjesztésével?

	Átlagember	Cég	Civil szervezet	Ellenzék	Európai Unió	FIDESZ/KDNP	Hazai média	Külföldi állam	Külföldi média	Külföldi politikus	Közösségi média
Állami szervezet, hatóság	2	0	0	2	0	0	4	0	0	0	1
Cég	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	1
Ellenzék	0	0	0	0	0	3	1	1	0	0	0
Európai Unió	0	0	0	0	0	0	0	3	0	0	1
Fidesz/KDNP	0	0	0	29	3	0	2	0	1	0	0
Külföldi média	0	0	1	0	0	0	0	0	0	0	0
Külföldi politikus	0	0	1	0	0	0	0	6	7	4	1
Magyar kormányzat	0	1	1	28	1	0	7	0	5	8	0
Magyar kormánypárti média	1	0	0	5	1	0	6	0	2	1	0
Rendőrség, hadsereg	2	0	0	0	0	0	0	0	0	0	1
Szakértők	0	0	2	7	2	0	5	1	2	1	1

A külföldi politikusokkal szembeni álhírvádakra jellemző volt, hogy csak nagyon ritkán voltak konkrétak, inkább politikusok egy csoportjára utaltak a magyar kormányt képviselő megszólalók, így például Orbán Viktor, aki néppárti politikusoknak szóló levelében 2020 májusában „a Magyarország ellen zajló példátlan támadásról és dezinformációs kampányról” írt.⁹ Varga Judit nyugat-európai politikai vezetőkről nyilatkozott, akik a hazai ellenzékkel együtt „lejárato információk és álhírek terjesztésétől sem riadtak vissza”.¹⁰ Orbán Balázs pedig a koronavírus-járvánnyal kapcsolatos magyar kormányzati döntések külföldi bírálata kapcsán 2020 májusában bocsánatkérésre szólította fel a „álhírek íróit és terjesztőit, a magyar ellenzék, nemzetközi sajtóorgánumokat és liberális politikai szereplőket”.¹¹ Hasonlóan Sziijártó Péter külügyminiszterhez, aki egy hónappal korábban beszélt arról, hogy „számos kolléga egész héten önfeledten terjesztette a magyar koronavírus-törvényről szóló hazugságokat, csúsztatásokat, álhíreket”.¹²

9 Átpolitizált támadássorozat zajlik Magyarország ellen, Hirado.hu, 2020. V. 6., <https://hirado.hu/kulfold/cikk/2020/05/06/atpolitizalt-tamadassorozat-zajlik-magyarorszag-ellen>.

10 Júniusban megszűnhet a rendkívüli jogrend Magyarországon, Hirado.hu, 2020. V. 18., <https://hirado.hu/belfold/belpolitika/cikk/2020/05/18/juniusban-megszunhet-a-rendkivuli-jogrend-magyarorszagon>.

11 Két héten belül dönthet az Országgyűlés a veszélyhelyzet megszüntetéséről, Hirado.hu, 2020. V. 26., <https://hirado.hu/belfold/belpolitika/cikk/2020/05/26/ket-heten-belul-donthet-az-orszaggyules-a-veszelyhelyzet-megszunteteserol/>.

12 Sziijártó: Hazugságokat terjesztenek a magyar „koronavírus-törvényről”, Hirado.hu, 2020. IV. 5. <https://hirado.hu/belfold/kozelet/cikk/2020/04/05/szijarto-hazugsagokat-terjesztenek-a-magyar-koronavirus-torvenyrol>.

A kormánypárti álhír-vádak nagyságrendjéhez képest töredék mennyiségű ellenzéki bírálóat egyenként is felsorolható: Tordai Bence (Párbeszéd), Harangozó Tamás (MSZP) és Mirkóczki Ádám (Jobbik) a Fideszt, Lukács László György (Jobbik) a közmédiát, Botka László (MSZP) pedig – még 2018-ban miniszterelnök-jelöltként – Oroszországot vádolta álhírek létrehozásával. Oroszország szerepére a 2019-es európai parlamenti választások előtt három alkalommal EU-s politikusok is utaltak.

7. Álhírnarratívák a Hirado.hu-n

Az előbb bemutatott kvantitatív szempontokat árnyalja, ha az álhírekről szóló híradásokat mint sajátos elbeszéléseket, narratívákat is elemezzük. Ez lehetővé teszi, hogy az álhírek kapcsán megszólaló és bírált különféle közéleti szereplők azonosítása mellett azok egymáshoz való viszonyát is értelmezhessek, továbbá azt vizsgáljuk, milyen ok-okozati viszonyok (Császi 2010), folyamatok, társadalmi, politikai érdekek, szándékok rejlenek az álhírekkel kapcsolatos közéleti megnyilvánulások mögött.

A fentiek során már röviden szóba kerültek az álhírekről való nyilvános beszéd lehetséges narratívái, például az EU-s politikusok által gyakran említett küzdelem az álhírek ellen vagy a politikusok médiát bíráló álhírvádjai. Nyilvánvalóan egy másik lehetséges narratíva érvényesül a magyar kormányzat 2020-as kommunikációs kampányában, amely a koronavírus-járvánnyal kapcsolatban az ellenzékkel szembeni álhírvádokon alapul. Az alábbiakban az álhírekről szóló cikkekben megjelenő nyolc különböző narratívát mutatjuk be, amelyeket a tartalomelemzés során külön kódoltunk.

7.1. Az álhír mint semleges kifejezés

Az álhírek az általunk vizsgált cikkek egy részében semleges kifejezésként kerültek szóba, azaz a fogalmat a hétköznapi életben terjedő pletykák, szóbeszéd, téves információk, esetleg rémhírek szinonimájaként használták. Éppen ezért hiányoznak ezekből a cikkekből a következő narratívák jellemzői, vagyis az álhírek forrásának, terjesztésének azonosítása, illetve a különféle közéleti szándékok feltételezése ezek mögött. Ahogy a 6. ábrán, a 3. táblázatban és a 4. táblázatban láthatjuk, 2020-ban az álhírekkel kapcsolatos tartalmak ötödik, 2020 előtt pedig a harmadik legnagyobb csoportját alkották a hasonló megszólalások, amelyek a szereplők típusai és térbelisége szempontjából is viszonylag sokfélék voltak. Mindez utalhat a kifejezés hétköznapi divatszavá válására is.

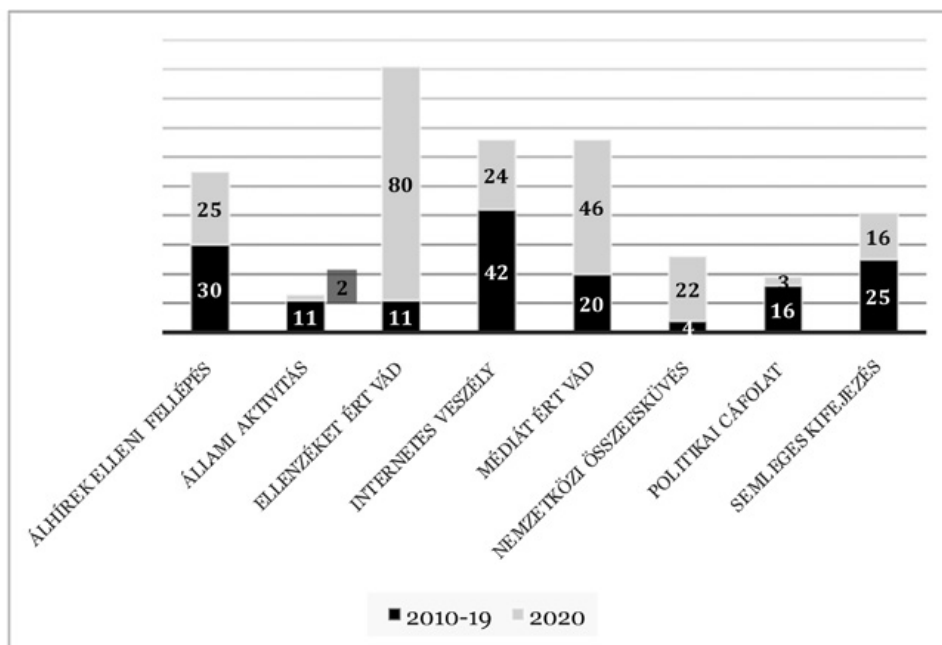
A Hirado.hu általunk elemzett híreiben 2010 után találtunk például különféle bűncselekmények után a helyi közösségekben elterjedő álhírekről szóló beszámolókat. Előfordult, hogy egy népszerű színművész „felháborodott egy róla szóló álhíren”, vagy a Hirado.hu a tőkepiacon terjedő álhírekről közölt tudósítást. Szóba kerültek az álhírek – a már említett műfaji értelemben – a satirikus hírek, az április tréfa vagy a „médiahekk” értelmében is. 2020 tavaszán a Bükk Nemzeti Park például azt az álhírt volt kénytelen cáfolni, miszerint „a medvéket, farkasokat a BNPI telepítené be a régióba”. 2019-ben a II. kerületi polgármester foglalkozott a lomtalanítás kapcsán azzal, hogy „hamis szórólapokon félretájékoztatták a lakosságot”.

Időnként politikai kontextusban is előkerült a kifejezés semleges használata. Például az Innovációs és Technológiai Minisztérium közleménye az átalakított Corvinus Egyetem ingyenes képzési lehetőségeinek megszüntetéséről szóló álhírt cáfolta, illetve egy helyettes államtitkár az állampolgárság megszerzésével kapcsolatos álhírekről beszélt. A koronavírus-járvány első, 2020-as tavaszi hulláma idején Lakatos Tibor, az operatív törzs tagja „a területi lezárásokról vagy az áruellátási hiányokról szóló rémhíreket” említette. A hasonló külpolitikai hírek példája lehet több tudósítás is, amely a migránsok között a határnyitásról terjedő álhírekről számolt be, máskor a szíriai „dzsihadisták haláláról érkező álhírek” kerültek szóba. Az egyik legérdekesebb híradás pedig 2013-ban egy nigériai álhírelles kampányról elterjedt álhírről foglalkozott.¹³

¹³ Befellegzett az álhíreknek: pletykaellenes plakátkampány indult, 2013. IV. 21., Hirado.hu, <https://hirado.hu/2013/04/21/befellegzett-az-ahhreknek-plettykaellenes-plakatkam/>.

6. ábra

Az álhír-narratívákat képviselő megszólalások száma a Hirado.hu elemzett cikkeiben

3. táblázat

Az álhír-narratívákat képviselő közéleti szereplők

	Álhírek elleni fellépés	Állami aktivitás	Ellenzéket ért vád	Internetes veszély	Médiát ért vád	Nemzetközi összeküvés	Politikai cáfolat	Semleges kifejezés
Állami szervezet, hatóság	4	0	2	7	4	0	0	2
Cég	5	0	0	6	0	0	0	0
Civil szervezetek	1	0	0	1	0	0	0	0
Ellenzék	0	1	0	0	2	0	2	4
EU	10	3	0	2	0	0	1	0
Fidesz/KDNP	0	0	30	0	3	2	3	1
Helyi közéleti személy	0	0	0	0	0	0	0	2
Külföldi média	0	0	0	0	0	0	1	0
Külföldi politikus	6	7	0	2	6	1	8	6
Magyar kormánypárti média	0	0	4	1	7	3	0	0
Magyar kormányzat	4	0	28	4	13	14	3	6
Rendőr, katona	3	0	0	4	0	0	0	4
Szakértő	6	1	7	7	8	5	0	2

4. táblázat
Az álhírnarratívák térbelisége a Hirado.hu elemzett cikkeiben

	Afrika	Ázsia	Balkán	„Brüsszel”	Budapest	Magyar falu	Magyar vidéki város	Kelet-Európa	Kína	Közel-Kelet	Nyugat-Európa	Oroszország	Parlament	USA
Álhírek elleni fellépés	1	3	1	7	3	0	1	0	7	1	5	0	0	3
Állami aktivitás	1	1	0	1	1	0	0	1	0	1	2	2	0	0
Ellenzéket ért vád	0	0	0	1	9	0	0	0	0	0	0	0	10	0
Internetes veszély	1	3	3	3	3	2	2	3	6	2	5	0	1	8
Médiát ért vád	2	0	1	0	5	1	0	1	1	0	2	1	1	3
Nemzetközi összeesküvés	0	0	1	3	1	0	0	0	0	0	0	0	1	0
Politikai cáfolat	0	0	0	0	1	0	1	1	1	4	1	4	0	3
Semleges kifejezés	1	0	3	1	4	2	2	3	0	2	3	1	2	4

7.2. Az álhír mint internetes veszély

Mint a 6. ábra mutatja, a Hirado.hu elemzett cikkeinek jelentős hányada az álhíreket olyan tevékenységként értelmezi, amely az internettel mint kommunikációs eszközzel hozható összefüggésbe. Ez a narratíva jellemezte legjobban a 2020 előtt készült cikkeket. A 3. táblázat azt is bemutatja, hogy a narratívát képviselő közéleti szereplők összetétele is viszonylag heterogén, a 4. táblázat pedig érzékelteti, hogy a téma térben is változatosan jelent meg. Az álhírekről való beszéd e narratíváját egyaránt jellemzi, hogy felfedezhető benne az álhíreknek az a sokfélesége, amelyet a fogalom – klasszikus – műfaji meghatározása is hangsúlyozott: találtunk olyan cikkeket, amelyek az interneten terjedő hoaxokat cáfoltak vagy politikai célokból fabrikált álhíreket mutattak be.

Ugyanakkor az álhírekről szóló hasonló hírekben gyakran felvetődtek a probléma társadalmi hatásainak, szerepének kérdései, legtöbbször az internetes kommunikációhoz kapcsolódó veszélyek formájában. Több írás foglalkozott a terjedő álhírek politikai következményeivel, a demokratikus választásokba való beavatkozással, a szélsőséges társadalmi nézetek, a hamis valóságérzékelés terjedésével. A Hirado.hu 2017-ben beszámolt az European Network Against Racismnek, a rasszizmus ellen harcoló civil szervezetek hálózatának a szélsőjobboldali pártok támogatottságának növekedéséről szóló jelentéséről, amelyben „az internetes közösségi médiában terjesztett, riasztó és kattintásvadász álhíreknek is nagy a szerepük”.¹⁴ Az álhírek közbeszédre tett hatása kapcsán pedig 2019-ben a közmédia hírportálja az Európa Tanács jelentését idézte egyik anyagában, amely szerint az álhírek „rongálják az újságírás minőségét”.

Külföldi beszámolókból – különböző járványok kapcsán – már 2019-ben szóba került a Hirado.hu-n, hogy az álhírek olyan társadalmi nézetek terjedéséhez is hozzájárulhatnak, mint az oltásellenesség. 2018-ban egy cikket publikáltak, amely a több dél-indiai faluban kialakult hisztérikus közhangulatról tudósított, amit gyerekekre vadászó emberrablókra figyelmeztető internetes álhírek okoztak. Az előbb említettek mellett a narratívára sokszor jellemző, hogy a híradásokban az álhírek létrejöttét olyan jelenségekkel magyarázzák, amelyek

14 Növekedhet a bevándorlók elleni erőszakcselekmények száma, Hirado.hu, 2017. V. 2., <https://hirado.hu/2017/05/02/novekedhet-a-bevandorlok-elleni-eroszakcselekmenyek-szama/>.

társadalmi normákat sértenek vagy éppen kriminalizálhatók. A Hirado.hu cikkei bemutattak olyan eseteket, amelyek hekkerek tevékenységével és álhírek létrehozásával foglalkoztak. Olvashattunk internetes bűnözőkről, akik például álhíreket is tartalmazó weboldalakon terjesztettek a Közel-Keleten egy olyan androidos kártevőt, amelynek célja a felhasználók adatainak megszerzése volt. Különösen érdekes – a menekültválság kormányzati narratívájába nem illeszkedő – példa, hogy 2017-ben a Hirado.hu a Guardian nyomán egy összefoglalót közölt arról, hogy migrációból hasznot húzó embercsempész-csoportok álhíreket terjesztenek annak érdekében, hogy lekicsinyítsék az Európába való tengeri átkelés veszélyeit.¹⁵

7.3. Az álhírek elleni küzdelem

Ahogy a 6. ábra bemutatja, a negyedik leggyakoribb narratíva középpontjában az álhírekkel szembeni védekezés állt – ráadásul ez a téma 2020-ban is fontos maradt a Hirado.hu felületén. A fenti ábrákon láthatjuk, hogy a megszólalók alapján leginkább EU-s és egyéb külföldi politikusokhoz, szakértőkhöz és technológiai cégekhez, földrajzilag pedig főleg az Európai Unióhoz és a nyugat-európai országokhoz, valamint Kínához kötődik ez a narratíva. Az álhírekkel szembeni küzdelem problémája három szempontból is felmerült az elemzett cikkek alapján. Egyrészt a Hirado.hu azon cikkeit jellemzi, amelyek mintegy a hírportál felvilágosító tevékenységét képviselik. Ezekben többnyire szakértők és az illetékes hatóságok segítségével a közönséget igyekeztek eligazítani – leginkább 2020-ban a koronavírus-járvány kitörése után – az álhírek világában.¹⁶ E híradások jelentős részben az NMHH álhírek elleni kampányához is kapcsolódtak.

Ez a narratíva másrészt hazai és külföldi politikusok vagy hatóságok nyilatkozataiban, tevékenységének bemutatása során is érvényesült, akik az álhírekkel szembeni politikai fellépéssel, az álhírek szabályozásával, korlátozásával foglalkoztak. A Hirado.hu több olyan cikkében is megjelent ez a narratíva, amely főleg európai uniós politikusokat – például Jean-Claude Junckert, Charles Michelt, Vera Jourovát – idézte, akik az álhírek elleni hatékony kommunikációs fellépést a demokratikus társadalom és a plurális, szabad közélet megőrzése érdekében hangsúlyozták.

A 2010-es évek elején a Hirado.hu több cikket publikált viszont a kínai hatóságok álhírek elleni fellépéséről, amelynek során például „210 ezer online bejegyzést töröltek a kínai hatóságok és 42 weblapot zártak be alig egy hónapon belül”.¹⁷ Később arról is tudósított, hogy a kínai sajtó „megtisztítása” közben a kiemelt médiumok igyekeztek megszabadulni a hamis híreket előállító munkatársaiktól.¹⁸ E beszámolóiban azonban nem merült fel az a probléma, hogy vajon ezek az esetek értelmezhetőek-e a véleményszabadság korlátozásaként.

Azt, hogy az álhírekkel szembeni fellépés a valóság bemutatásáért folytatott harc és a szabad vélemények elnyomásának eszköze is lehet, egészen másféle perspektívából vetette fel a Hirado.hu 2017-es, „Harcot indít a teljes kontrollért Soros György” című cikke. Eszerint az amerikai milliárdos célja, hogy:

...a hozzá kapcsolódó szervezetek ellenőrizhessék az álhíreket az interneten. ... Szakértők szerint gyakorlatilag arról szól a csata, hogy ki legyen az, aki egy hírről eldönti, hogy igaz vagy hamis.¹⁹

15 A Facebook is fellép az embercsempészek ellen, Hirado.hu, 2017. IX. 3., <https://hirado.hu/2017/09/03/a-facebook-is-fellep-az-embercsempeszek-ellen/>.

16 Például az egyik 2020-as cikkük a koronavírus-járvány kapcsán „csodaszereket” áruló internetes kuruzslókra figyelmeztetett: „Csodaszereket” áruló internetes kuruzslókra figyelmeztet az ITM, Hirado.hu, 2020. IX. 29., <https://hirado.hu/belfold/cikk/2020/09/29/csodaszereket-arulo-internetes-kuruzslokra-figyelmeztet-az-itm>.

17 Rémhírterjesztéssel vádolt weblapokat zártak be Kínában, Hirado.hu, 2012. IV. 12., <https://hirado.hu/2012/04/12/remhrterjesztessel-vadolt-weblapokat-zartak-be-kna/>.

18 Álhírek, álújságírók nyomában a kínai médiafelügyelet, Hirado.hu, 2014. IV. 3., <https://hirado.hu/2014/04/03/alhitek-alujsagirok-nyomaban-a-kina-mediafelugyelet/>.

19 Harcot indít a teljes kontrollért Soros, Hirado.hu, 2017. IV. 5., <https://hirado.hu/2017/04/05/harcot-indit-a-teljes-kontrollert-soros/>.

Ehhez hasonlóan keretezte az álhírek elleni fellépést Deák Dániel, a XXI. Század Intézet vezető elemzője is a közmédiának nyilatkozva, az Európai Bizottság által támogatott, az Európai Unió működésével kapcsolatos hamis vádakot leleplezni próbáló hírportál kapcsán. Az elemző szerint, amikor

...álhírekről vagy olyan tartalmakról beszélnek, amelyeket tiltani és törölni kell, az a hátsó szándék sejlik fel, hogy ezeket a bevándorlásellenes, a mainstream politikai állásponttal szembehelyezkedő véleményeket igyekeznek ellehetetleníteni, letiltani, és azt elérni, hogy csupán azok a politikai álláspontok jelenjenek meg, amelyeket ez a balliberális elit is képvisel.²⁰

Harmadrészt ezt a narratívát képviselik azok a híradások is, amelyek a technológiai cégek egyebek mellett az álhírek terjesztése miatt kialakított önkritikájával és önszabályozásával foglalkoztak. Mint Mark Zuckerberg a Macron francia elnökkel való találkozója után elmondta, „annak érdekében, hogy az emberek bízhatnak az internetben”.²¹

7.4. Az álhír mint állami aktivitás

Az álhírekkel foglalkozó cikkek sajátos narratívája az, amely az álhírek létrehozását állami tevékenységként értelmezi. Az ilyen híradások többnyire államok közti külpolitikai konfliktusokat mutattak be. Az általunk vizsgált cikkek között mindössze egyetlen esetben fordult elő, hogy egy adott állam és a politikai ellenzéki kapcsolatával foglalkozott egy hasonló hír a Hirado.hu-n: ebben az egyiptomi Muzulmán Testvériség vádolta az államot egy ellenük szóló álhír terjesztésével.

E narratíváról viszonylag kevés cikket találtunk, azonban a 13 darab megszólalás közül 11 esetben Oroszország volt a megszólalók álhírvádjainak célpontja – bár volt olyan eset, amikor Oroszországot csak körülírták. A megszólalók többsége nyugat-európai vagy európai uniós politikus volt, illetve külpolitikai szakértők is foglalkoztak a témával. A vádak Oroszország tevékenységét gyakran egy szélesebb, dezinformációs jellegű propaganda részeként értelmezték, amely például az ukrán-orosz konfliktushoz vagy az USA elnökválasztásának befolyásolásához kapcsolódott. Ez a narratíva jellemezte azt a nemzetközi konfliktust bemutató híradást is, amelyben Örményország vádolta Azerbajdzsánt egy, az örmény hadseregére vonatkozó álhír elterjesztésével.

7.5. Az álhír mint politikai cáfolat

A narratívát képviselő 19 megszólalásban – amelyek közül mindössze 3 darab 2020-as – ugyancsak az álhírek politikai ellenfelet bíráló címkeként való használata figyelhető meg. Ezek viszont jelentős mértékben különböznek a hazai ellenzéket bíráló narratívától, hiszen az álhírvádat ezúttal nem a magyar kormányzat és a kormánypártok képviselői használják, hanem más politikusok egymás közti vitáiban jelenik meg az – ezért is tartottuk fontosnak önállóan elkülöníteni ezt a narratívát. Mint a 6. ábrán és a 3–4. táblázatban láthatjuk, a megszólalók többsége külföldi politikus, a híradások térbelileg többnyire a Közel-Kelethez, Oroszországhoz és az Egyesült Államokhoz kötődnek. A narratíva jellemző híreiben orosz politikusok cáfolják álhíreknek minősítve nyugati politikusok egyes állításait – például a szíriai helyzet kapcsán. De itt olvashatjuk Donald Trump megszokott álhírvádjainak egyikét, vagy éppen azt is, hogy Hillary Clinton cáfolta elnökjelölti aspirációjának áhírét 2018-ban.

20 Alig foglalkozik a migrációval Brüsszel tájékoztató weboldala, Hirado.hu, 2019. IV. 24., <https://hirado.hu/kulfold/kulpolitika/cikk/2019/04/26/alig-foglalkozik-a-migracioval-brusszel-tajekoztato-weboldala>.

21 A Facebook vezetője üdvözölte a francia kezdeményezést a gyűlöletbeszédrel kapcsolatban, Hirado.hu, 2019. V. 10., <https://hirado.hu/tudomany-high-tech/cikk/2019/05/10/a-facebook-vezetoje-udvozolte-a-francia-kezdemenyezest-a-gyulobeszedrel-kezesben/>.

Ebben a narratívában jelennek meg az ellenzéki politikusok egyes álhírvádjai is. Ezek célpontja akár kevésbé konkrét is lehet, mint ahogy Vona Gábor 2012-ben „az elmúlt hetek lejárató kampányainak álhíreiről” beszélt. Ez lehet az ellenzéki pártok és politikusok közti vita része is: például Ander Balázs jobbkios politikus 2020-ban vádolta álhírek terjesztésével Hadházy Ákost. Kormánypárti megszólalók 2020 előtti azon nyilatkozatai is ezt a narratívát képviselik, amelyek álhírnek minősítve cáfolnak egyes információkat anélkül, hogy megneveznék, megvádolnák a velük kapcsolatos álhírek forrását.

7.6. Az álhír mint a médiával szembeni vád

Ahogy elemzésünk elején, a fogalom tárgyalása során említettük, az álhírek politikai szerepe a közbeszédben 2016 után, Donald Trump hatására jelentős mértékben átalakult: olyan politikai címkévé vált, amelyet a politikusok az őket bíráló médiumok hiteltelenítésére kezdtek használni. Az elemzett 289 cikk közül 66 esetben találtuk meg ez a narratívát. Feltűnő, hogy ezek több mint kétharmada, 46 megszólalás 2020-ban született, s ezek közül 33 eset a koronavírus-járvánnyal kapcsolatos. A narratívát képviselő 43 megszólaló többnyire hazai kormányzati politikus, szakértő vagy valamelyik kormánypárti médium, kisebb számban pedig – főleg 2020 előtt – külföldi politikus. Mindössze két hasonló ellenzéki véleményt találtunk. Az előbbi számok nyilván azt is jelentik, hogy 23 esetben maga a Hirado.hu használta a médiakritika narratíváját az álhírek kapcsán.

2010 és 2019 között, mint az álhírekről megszólaló szereplők elemzésekor említettük, főleg aktuális belpolitikai ügyekhez – mint Demeter Márta álhírbotránya – vagy külföldi politikusok megszólalásaihoz kapcsolódtak a médiára irányuló álhírvádak. E narratíva hangsúlyosan a koronavírus-járvány kezdete után és a közmédia hírportálján az „álhírfigyelő” rovat létrehozásakor jelent meg. Az utóbbi célja azonban nemcsak a már említett egészségügyi (és médiahasználati) felvilágosítás volt a járvány kapcsán, hanem a rovat nagyon hamar a kormány járványügyi intézkedéseit kritizáló sajtó bírálatának eszköze lett.²² 2020 áprilisának végén Deák Dániel, a XXI. Század Intézet elemzője éppen a közmédiának magyarázta el, hogy „az elszaporodó álhírek mögött egy összehangolt sajtótámadás áll, aminek az a célja, hogy a kormányzati intézkedésekbe vetett társadalmi bizalmat rombolja”.²³

E narratíva jellemző érvelésmódja volt, hogy a kormánnyal szemben kritikus közéleti szereplőt azzal igyekezett a Hirado.hu cáfolni, hogy megkérdőjelezte a nyilatkozatát közlő médium hitelességét. Például a volt országos tisztifőorvos, Falus Ferenc kapcsán, aki a járványügyi védekezés hibáiról beszélt a Hirklikk.hu-nak, megjegyezték, hogy egy olyan baloldali portálon nyilatkozik rendszeresen, amelyről korábban már bebizonyosodott, hogy hamis információkat tett közzé.²⁴ Ehhez hasonlóan a hvg.hu-t „már többször is hamis információkat közlő portálnak” nevezte a közmédia hírportálja 2020 áprilisában egy olyan cikke alapján, amely a koronavírus-járvány kezelésére kapott EU-s támogatásokról szól.²⁵ Azonban feltűnő, hogy a hvg.hu eredeti tudósítása²⁶ egyrészt az RTL Klub híradójára hivatkozik, másrészt közölte a kormány cáfolatát is – ebben az esetben a Híradó.hu álhírvádja valójában maga is álhír?

2020 tavaszán több cikkben hasonlóan kezelte a közmédia hírportálja a CNN-t, a „világ egyik legnagyobb, nyíltan balliberális hírtelevízióját”, amelyről viszont Szijjártó Péter élő interjúja során „bizonyosodott be”, hogy álhírt terjeszt. A magyar külügyminiszter súlyos hibát talált a csatorna riportere, Christiane Amanpour

22 A Hirado.hu e rovatával hosszabban foglalkozott a Mérték Médiaelemző Műhely blogja is: <https://mertek.atlatszo.hu/az-alhir-az-uj-soros>, 2020. VI. 05.

23 Koronavírus: egyre több az álhír, Hirado.hu, 2020. IV. 29., <https://hirado.hu/cikk/2020/04/29/koronavirus-egyre-tobb-az-alhir>.

24 Az ellenzék továbbra is álhírek gyártásával „veszi ki a részét” a védekezésből, Hirado.hu, 2020. X. 21., <https://hirado.hu/belfold/cikk/2020/10/21/az-ellenzek-tovabbra-is-alhirek-gyartasaval-veszi-ki-a-reszet-a-vedekezesbol>.

25 Álhír #12: Egy tanulmányban összehasonlítás szerepel arról, hogy Olaszország és Magyarország mennyi pénzt kap az uniótól, Hirado.hu, 2020. IV. 21., <https://hirado.hu/belfold/cikk/2020/04/21/alhir-12-egy-tanulmanyban-osszehasonlitas-szerepel-arrol-hogy-olaszorszag-es-magyarorszag-allitolag-mennyi-penzet-kap-az-uniotol>.

26 Hvg.hu, Százmilliárdokat kap Magyarország az EU-tól koronavírus elleni védekezésre, 2020. IV. 19., https://hvg.hu/itt-hon/20200419_Szazmilliardok_Magyarorszagnak_koronavirus_elleni_vedekezesre.

munkájában, aki azt állította a beszélgetés közben, hogy a parlamentet felfüggesztették Magyarországon, viszont a külügyminiszter cáfolata nyomán „elismerte, hogy mindez neki új információ, vagyis, hogy az interjúra valótlan tartalmú hírekből készült fel”.²⁷ Néhány nappal később a Hirado.hu már egy Elon Musk-kal kapcsolatos hír cáfolata nyomán számolhatott be arról, hogy „újabb álhírt terjesztett a CNN”.²⁸

E hírek másik jellemzője, hogy sokszor olyan egészségügyi kérdésekről szóltak, amelyek túlságosan is szakmai jellegűek az olvasók számára, vagy nem teljes mértékben ellenőrizhető tényekkel kapcsolatosak. Az előbbire példa a kormány által vásárolt lélegeztetőkészülékek használhatóságának problémája, vagy a (Magyarországon hiányzó) tömeges tesztek témája, illetve az a kérdés, hogy a házi orvos tesztek nélkül, pusztán a tünetek alapján vírusfertőzöttnek minősíthet-e valakit. A független sajtó által felvetett hasonló kérdéseket a közmédiában általában valamelyik állami szervezet képviselőjének – többször Müller Cecíliának – az állításával cáfolta, majd egyúttal álhírnak is minősítette.

A sajtó által teljes egészében nem ellenőrizhető tényekre példa a kórházi kapacitások mértékéről²⁹ és 2020 tavaszán az egészségügyi személyzet rendelkezésére álló védőeszközök mennyiségéről folytatott vita. Az utóbbi miatt a közmédiában például a német ARD-t vádolta álhírek terjesztésével, amelynek Budapest környékén maszkokat osztogató és velük kapcsolatba lévő házi orvosokra hivatkozó ellenzéki politikusok nyilatkoztak a járvány első hulláma alatt hiányzó eszközökről. Állításukat a Hirado.hu a Budakeszi Egészségügyi Központ vezetőjének segítségével cáfolta,³⁰ s egyben álhírek terjesztésével és a tényellenőrzés elmulasztásával vádolta a német közmédiát.³¹

E példák jól látszik, hogy e narratívát miként mozgatta az a szándék, hogy a koronavírus-járvány miatt felmerült bonyolult szakmai kérdéseket, az egészségügyi helyzettel kapcsolatos információk hiányát a közmédiában hatékonyan leegyszerűsítse, és egyben figyelmen kívül hagyja a hírt közlő médiával szembeni álhírvádak segítségével. Ezek alkalmazhatók voltak arra is, hogy összemossák a szándékos félretájékoztatás és a hazugság az újságírók esetleges szakmai hibáival és tévedésével, így a kormányt ellenőrizni, kritizálni próbáló médiával szemben morális fölényt biztosítsanak, és hiteltelenné tegyék a független sajtó közéleti szerepét.

7.7. Az álhír mint az ellenzékért vád

A 6. ábrán láthatjuk, hogy az álhírekkel kapcsolatos leggyakoribb narratíva az ellenzék bírálataival foglalkozott. Szinte kizárólag fideszes politikusok vagy kormányzati megszólalók képviselték (lásd a 3. táblázatot), térben pedig jellemzően Budapesthez és a parlamenti vitákhoz kötődött (lásd a 4. táblázatot). Mint említettük, az ellenzékkel szembeni álhírvád 2018 előtt már 2010-ben megtaláltuk Szijjártó Péter egy nyilatkozatában, de valószínűleg e narratíva születése Demeter Márta álhírbotrányához köthető. A 2020 előtti időszakban azonban mindössze 11 megszólalás képviseli e narratívát, míg 2020-ban már 80 – köszönhetően annak, hogy a koronavírus-járvány időszakában az ellenzékkel szembeni álhírvád napi politikai téma lett a magyar kormányzati kommunikációban.

Az ellenzékre irányuló álhírvádak egy része a 2020-as járvány egészségügyi intézkedéseinek kritikáit próbálta semlegesíteni. A Hirado.hu vagy az általa megszólaltatott szereplők jellemzően az ellenzéki politikusoknak a járvány kapcsán tett állításait minősítették álhírnak. Hasonlóképpen cáfolták például Tóth Bertalan véleményét, aki a járvány kapcsán elérhető egészségügyi információk hiányáról nyilatkozott az ATV-ben 2020 áprilisában,

27 Álhír #6: A veszélyhelyzetben nem dolgozik a magyar parlament, Hirado.hu, 2020. IV. 14., <https://hirado.hu/belfold/belpolitika/cikk/2020/04/14/az-alhirkkel-ellenteben-ma-is-ulesezett-a-parlament>.

28 Újabb álhírt terjesztett a CNN, Hirado.hu, 2020. IV. 18., <https://hirado.hu/kulfold/cikk/2020/04/18/ujabb-alhirt-terjesztett-a-cnn/>.

29 Álhír, amit a Népszava terjeszt, miszerint nincs elég lélegeztetőgép, Hirado.hu, 2020. IX. 19., <https://hirado.hu/belfold/cikk/2020/09/19/alhir-amit-a-nepszava-terjeszt-miszerint-nincs-eleg-lelegeztetogep>.

30 Lejárato riportot mutatott be a német közszolgálati televízió Magyarországról, Hirado.hu, 2020. V. 16., <https://hirado.hu/belfold/kozelet/cikk/2020/05/16/lejarato-riportot-mutatott-be-a-nemet-kozzszolgalmati-televizio-magyarorszagrol>.

31 Hallgat a német közszolgálati adó a Magyarországot lejárato riport kapcsán, Hirado.hu, 2020. V. 17., <https://hirado.hu/belfold/kozelet/cikk/2020/05/17/hallgat-a-nemet-kozzszolgalmati-ado-a-magyarorszagot-lejarato-riport-kapcsan>.

vagy Gyurcsány Ferencet, aki a betegek számára felszabadított kórházi ágyak arányáról beszélt Facebook-oldalán; Komáromi Zoltán DK-s egészségpolitikus 2020 szeptemberi sajtótájékoztatóján állította azt, hogy két budapesti kórházban nem elegendő a lélegeztetőgépek száma. Az utóbbi hírt az EMMI közleményére hivatkozva cáfolta a Hirado.hu, miközben megjegyezte, hogy „az álhír terjesztésébe Gyurcsány Ferenc pártja is bekapcsolódott”.³² Nyilván a leggyakoribb egészségügyi téma e narratívában a rendelkezésre álló kapacitások és szakszemélyzet mértékével kapcsolatos ellenzéki állítások cáfolata volt.

A Hirado.hu ellenzéki álhírekkel szembeni hevületére jellemző, hogy még a Momentum nagykanizsai elnökének véleményével is foglalkozott,³³ aki 2020 tavaszán a helyi médiában a járvány lehetséges következményeiről és az egyéni felelősség fontosságáról beszélt, miközben erőteljes retorikai túlzással arra figyelmeztetett: „Ha [a beteg] már lélegeztető gépre kerülne, az már egyben a halálos ítéletet is jelenti számára.” Ezt a Hirado.hu az operatív törzs sajtótájékoztatóján elhangzott adatok alapján cáfolta és minősítette álhírnek: „Magyarországon már kilenc koronavírusos beteg kerülhetett le a lélegeztetőgépről és hagyhatta el az intenzív osztályt.”

Az e narratívához tartozó álhírvádak többsége azonban inkább a koronavírus-járvány körüli általános politikai vitákhoz kötődött. A Hirado.hu – és „álhírfigyelő” rovata – előszeretettel leplezte le az ellenzéki politikusok állításait például a felhatalmazási törvény, a hitelmoratórium, a munkavédelmi hitelprogram, a pénzügyi mentőcsomag nagysága vagy akár Hadházy Ákosnak a „dudálás tüntetés” miatt a Budapesti Rendőrfőkapitánysággal kialakult vitája kapcsán.³⁴ A narratíva többségét azonban fideszes politikusok állításai jelentik, akik 2020-ban – nagyon hasonló kommunikációs paneleket ismételve – számtalanszor állították szembe egymással a felelős, a járvány miatt cselekvő kormány és a járványügyi védekezést akadályozó, helyette álhíreket terjesztő ellenzék képét.

Az előbb említettekhez hasonlóan tárgyalta a Hirado.hu a magyar kormány járványügyi intézkedései, illetve a felhatalmazási törvény miatt az Európai Parlamentben folyt vitát, amelyben a kormánypárti megszólalók – például Varga Judit – érvei szerint az ellenzéki politikusok „egymással versengve terjesztik az álhíreket Brüsszelben”.³⁵ 2020 októberében például több híradásban is foglalkoztak Donáth Anna momentumos EP-képviselővel, akinek a Vera Jourovával való viszonyával kapcsolatos ellentmondásosnak vélt nyilatkozatait idézték, és akit egyben álhírek terjesztésével is vádoltak.³⁶

7.8. Az álhír mint nemzetközi összeesküvés

Akár az utóbb említett téma kiterjesztése lehet a következő narratíva, amely az álhíreket a Magyarország elleni nemzetközi összeesküvés eszközeként mutatja be. A 6. ábra bemutatja, hogy ez elsősorban a Hirado.hu 2020-as anyagaiban jelent meg, a 3. táblázat alapján pedig láthatjuk, hogy nagyjából az előző – az ellenzékét vádoló – narratívával megegyező megszólalók képviselik.

Az álhírvádak itt elsősorban az Európai Parlamentben – a koronavírus-járvány kapcsán megalkotott – magyar felhatalmazási törvényről lefolytatott vita során alakultak ki. Ennek során a magyar kormányzatot képviselő különféle megszólalók nem (csak) a magyar ellenzékét, hanem általában „a nemzetközi liberális mainstream”-et, a „liberális politikai szereplőket” vádolták Magyarország elleni álhírek terjesztésével. Közéjük tartozhatnak európai néppárti politikusok, „néhány európai uniós tagállam politikai vezetője”, mint például Dánia, Finnország, Izland, Norvégia és Svédország külügyminiszterei, akik levelet írtak a magyar felhatalmazási törvény kapcsán

32 Újabb járványügyi álhír söpört végig a baloldali médián, Hirado.hu, 2020. IX. 18., <https://hirado.hu/belfold/cikk/2020/09/18/ujabb-jarvanyugyi-ahir-soport-vegig-a-baloldali-median>.

33 Álhír #10: „Ha lélegeztetőgépre kerül, az egyben a halálos ítéletet is jelenti”, Hirado.hu, 2020. IV. 17., <https://hirado.hu/cikk/2020/04/17/ahir-10-ha-lelegeztetogepre-kerul-az-egyben-a-halalos-iteletet-is-jelenti>.

34 Álhír #26: A budapesti rendőrfőkapitány megfenyegette az ellenzéki pártokat, Hirado.hu, 2020. V. 14., <https://hirado.hu/ahirfigyelo/cikk/2020/05/14/ahir-26-a-budapesti-rendorfokapitany-megfenyegette-az-ellenzeki-partokat>.

35 Varga: Kérjenek bocsánatot a Magyarország elleni kampány irányítói, Hirado.hu, 2020. IV. 30., <https://hirado.hu/belfold/belpolitika/cikk/2020/04/30/varga-kerjenek-bocsanatot-a-magyarorszag-elleni-kampany-iranyitoi>.

36 Menczer: Újabb momentumos bukta, Hirado.hu, 2020. X. 13., <https://hirado.hu/belfold/belpolitika/cikk/2020/10/13/menczer-ujabb-momentumos-bukta>.

az Európai Tanács főtitkárának, és ezért a magyar külügyminiszter szerint „álhírt terjesztettek, nem mondtak igazat”.³⁷ Ahogy magyar kormánypárti politikusok hangsúlyozták, az Európai Parlamentben álhírek alapján tárgyalták a magyar felhatalmazási törvényt, mert a magyar ellenzék – például Varga Judit szerint –

...karöltve a nyugat-európai politikai vezetőkkel, a liberális fősodratú médiával és a jól ismert szatellit civilszervezeteikkel, mással sem voltak elfoglalva, mint hogy egy soha nem látott intenzitású, koordinált politikai támadást intézzenek hazánk ellen.³⁸

Ebben az időszakban a Hirado.hu néha általános értelemben is foglalkozott az álhírek problémájával. 2020 májusában bemutatták a Századvég Alapítványnak a magyarok álhírekhez való viszonyáról készített közvéleménykutatását, amelyet az motivált, hogy

...az elmúlt hónapokban – magyar politikai szereplő és külföldről finanszírozott NGO-k tevékenységének köszönhetően – két álhír is komoly nemzetközi visszhangot kapott Magyarországon veszélyhelyzeti intézkedéseivel kapcsolatban.³⁹

Szánthó Miklós, az Alapjogokért Központ igazgatója 2020 áprilisában azt elemezte, hogy „a hírhamisító-gyárak és terjesztők pontosan a nyugati liberális elitkör tagjai közül kerülnek ki”.⁴⁰ A Hirado.hu 2020 őszén a Magyar Nemzet írásai alapján – és Földi László szakértő segítségével – két cikkben is Gerhard Knaus osztrák társadalomtudóssal, a European Stability Initiative egyik alapítójával foglalkozott, aki „a Soros-lobbi kulcsfigurája”, és „képes órák alatt teleszórni a világsajtót álhírekkel”.^{41, 42}

8. Összegzés

Az előző narratívákat áttekintve megállapíthatjuk, hogy az álhír fogalma – mint a kortárs politikai kommunikáció „buzzword”-je – a Hirado.hu elmúlt évtizedben megjelent cikkei alapján még sokféle jelentésárral rendelkező kifejezés volt. Ugyanakkor a hírportál álhírekkel foglalkozó cikkeinek elemzése során egyrészt bemutattuk azt is, hogy 2020-ban, amikor a koronavírus-járvány hatására a magyar kormányzati kommunikáció a populista politika jellegzetes retorikai eszközét, a kritikus véleményekkel szemben megfogalmazott álhírvádakat kezdte alkalmazni, miként változtak meg a vizsgált híradások tartalmi jellemzői. Tulajdonképpen az álhírekkel foglalkozó cikkek tematikus leegyszerűsödését figyelhettük meg: az álhíreket műfajként értelmező írások helyét az álhírvádak politikai eszközként való alkalmazása vette át. Ezzel párhuzamosan a térben is változatos külföldi híradások helyett előtérbe kerültek a belföldi témák, az álhírek említésének legfontosabb helye pedig az Országgyűlés lett. A témáról addig legtöbbször nyilatkozó szereplők, a külföldi politikusok helyébe pedig

37 Szijjártó: Hétfőn berendelik öt európai ország nagyköveteit, Hirado.hu, 2020. V. 10., <https://hirado.hu/kulfold/kulpolitika/cikk/2020/05/10/szijasrtó-ez-a-hetvege-sem-mult-el-a-nemzetkozi-liberalis-mainstream-alhirterjesztese-nelkul>.

38 Júniusban megszűnhet a rendkívüli jogrend Magyarországon, Hirado.hu, 2020. V. 18., <https://hirado.hu/belfold/belpolitika/cikk/2020/05/18/juniusban-megszunhet-a-rendkivuli-jogrend-magyarorszagon>.

39 A magyarok többsége felismeri az álhíreket, Hirado.hu, 2020. V. 16., <https://hirado.hu/belfold/cikk/2020/05/16/a-magyarok-tobbsege-felismeri-az-alhireket>.

40 Megtervezett agitációs propaganda, amit a nyugati elit egy része indított Magyarországon ellen, Hirado.hu, 2020. IV. 5., <https://hirado.hu/belfold/belpolitika/cikk/2020/04/05/megtervezett-agitacios-propagandatevekenyseget-inditott-a-nyugati-elit-egy-eresze-magyarorszag-ellen>.

41 Aki a Facebookon Dobrev Klárával „beszélget”, adatai a Bajnai–Gyurcsány-hálózatba kerülnek, Hirado.hu, 2020. IX. 12., <https://hirado.hu/belfold/cikk/2020/09/12/aki-a-facebookon-dobrev-klaraval-beszelget-a-bajnai-gyurcsany-halozat-kezei-koze-kerulnek-az-adatai>.

42 Földi László: El akarják takarítani Magyarországot, Hirado.hu, 2020. X. 4. <https://hirado.hu/belfold/cikk/2020/10/04/foldi-laszlo-el-akarjak-takaritani-magyarorszagot>.

a magyar kormánypartok és a kormányzat képviselői kerültek, akik az álhírek terjesztésével már a médiát és az ellenzéki politikusokat vádolták.

Az álhírek mint sajátos narratívák vizsgálata során pedig azt láttuk, hogy 2020 előtt ez a kérdés a Hirado.hu írásaiban is elsősorban az interneten zajló hálózati kommunikáció sajátos problémájaként jelent meg, annak lehetséges politikai és társadalmi következményeivel, valamint az ellene való fellépéssel együtt. 2020-ban ez megváltozott, és az álhírekkel való vádaskodás a hazai független média, az ellenzék és a nemzetközi liberális elit elleni kommunikációs küzdelem eszközévé vált.

Johan Farkas és Jannick Schou elemzése (2018) szerint az álhírek kapcsán három alapvető társadalmi diskurzust azonosíthatunk a kortárs politikai vitákban: egyrészt a digitális kapitalizmus kritikáját, másrészt a jobboldali politika és média bírálatát, harmadrészt a liberális fősodratú újságírás kritikáját. A Hirado.hu-n általunk elemzett álhírnarratívák alapján észrevehetjük, hogy ezek közül két diskurzus is megjelent a hírportál cikkeiben az elmúlt évtizedben, viszont hiányzik belőlük az álhíreknek a jobboldali politikával és médiával való azonosítása és bírálata. Ugyanakkor a Hirado.hu 2020-as, az álhírekkel kapcsolatos cikkei éppen e jobboldali, populista diskurzusnak a politikai közbeszédben való mindennapos alkalmazását bizonyítják Magyarországon.

Irodalom

Császi Lajos (2010): Műfaj- és narratívaelemzés a médiakutatásban. Egy Mónika-show szövegének „közeli olvasata”. *Médiakutató*, 10. évf. 1. sz. 69–81. o.

Egelhofer, Jana Laura & Sophie Lecheler (2019): *Fake News as a Twodimensional Phenomenon: A Framework and Research Agenda*. *Annals of the International Communication Association*, pp. 97–116.

Egelhofer, Jana Laura, Loes Aaldering, Jakob-Moritz Eberl, Sebastian Galyga & Sophie Lecheler (2020): From Novelty to Normalization? How Journalists Use the Term „Fake News” in their Reporting. *Journalism Studies*, pp. 1323–1343.

Farkas, Johan & Jannick Schou (2018): Fake News as a Floating Signifier: Hegemony, Antagonism and the Politics of Falsehood. *Javnost/The Public*, vol. 25, no. 3, pp. 298–314.

Krekó Péter (2021): *Tömegparanoia 2.0*. Budapest: Athenaeum.

Rachel R. Mourão & Craig T. Robertson (2019): Fake News as Discursive Integration: An Analysis of Sites That Publish False, Misleading, Hyperpartisan and Sensational Information. *Journalism Studies*, pp. 2077–2095.

Nielsen, Rasmus Kleis & Lucas Graves (2017): „News You Don’t Believe”: *Audience Perspectives on Fake News*. *RISJ Factsheet*. Oxford: Reuters Institute for the Study of Journalism.

Thorsten Quandt, Lena Frischlich, Svenja Boberg & Tim Schatto-Eckrodt (2019): *Fake News*. In *The international encyclopedia of Journalism Studies*. Wiley Online Library, 1–6.

Tandoc Jr., Edson C., Zheng Wei Lim & Richard Ling (2018): Defining „Fake News”. *Digital Journalism*, vol. 6, no. 2, pp. 137–153.

Clarie Wardle (2017): *Fake news. It’s complicated*, <https://firstdraftnews.org/articles/fake-news-complicated/>.

Abstract in English

The changing concept of fake news in public service news. An analysis of Hirado.hu’s content on fake news, 2010–2020

In Hungary in 2020, after the emergence of the Covid-19 pandemic, government communication began to accuse critical media of spreading fake news. This typical tool of populist politics has taken on a new colour in Hungary: fake news accusations have also been used against opposition politicians. This analysis looks into content on fake news published over the past decade on Hirado.hu, the news site of the Hungarian public service media. It does not study fake news items that may be published there, but looks into what the concept

means in the public discourse on the basis of the articles on Hirado.hu, and how the meaning of the term has evolved over time; for example, whether populist fake news accusations targeting the media and the domestic opposition appeared before 2020.

Keywords: content analysis, fake news, MTVA, news media, populism, public service media

Bódi Jenő kommunikációkutató, a PTE BTK-n szerzett diplomát szociológiából. Korábban a turizmus kulturális tanulmányozásával, a térbeli mobilitással és a digitális antropológiával foglalkozott. Óraadó oktató a PTE BTK Kommunikáció- és Médiatudományi Tanszékén. Legutóbbi írása a *Médiakutatóban*: „»Ebből a vírus pocsoltyából...« A Balaton vízminőségével kapcsolatos 2014-es botrány elemzése” (2021. ősz–tél).

Polyák Gábor jogász, kommunikációs szakember. Az Eötvös Loránd Tudományegyetem Bölcsészettudományi Kara Média- és Kommunikáció Tanszékének tanszékvezető egyetemi docense, a Társadalomtudományi Kutatóközpont Jogtudományi Intézetének tudományos főmunkatársa, a Mérték Médiaelemző Műhely nevű civil szervezet vezetője. Korábban a Pécsi Tudományegyetem Bölcsészettudományi Kara Kommunikáció- és Médiatudományi Tanszékének vezetője volt. 2014 és 2016 között a münsteri Westfälische Wilhelms-Universität kutatójaként dolgozott, azt megelőzően a Pécsi Tudományegyetem Állam- és Jogtudományi Karának oktatója volt. 2020-ban elnyerte a Potsdami Egyetem Voltaire-díját a toleranciáért, a népek közötti megértésért és a különbözőségek tiszteletéért végzett munkája elismeréseként. Legutóbbi könyve: *Algoritmusok, keresők, közösségi oldalak és a jog – A forgalomirányító szolgáltatások szabályozása* (Budapest: HVG-Orac, 2020). Legutóbbi írása a *Médiakutatóban*: „Az egészségügyi kommunikáció alkotmányos keretei” (Nagy Krisztinával, 2021. ősz–tél).

Urbán Ágnes a Budapesti Corvinus Egyetem Infokommunikációs Tanszékének tanszékvezető docense, a Mérték Médiaelemző Műhely kutatója. Fő kutatási területe az üzleti modellek változása, a médiafogyasztási szokások átalakulása, a magyarországi médiapiac fejlődése és a médiapolitika piaci kérdéseinek vizsgálata. Mintegy 50 hazai és nemzetközi publikáció szerzője média- és infokommunikációs témákban. Legutóbbi írása a *Médiakutatóban*: „A politikai tájékozódás mintázatai” (Polyák Gáborral és Szávai Petrával, 2019. nyár).

SZÓLÁSSZABADSÁG

Bátorfy Attila

Felvásárolt nyilvánosság

A támogatott beszéd problémája és
a magyar kormány hirdetési gyakorlata

Gosztonyi Gergely

**A cenzúra tipizálása a politikai cenzúra
rövid történetének tükrében**

